

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**KARADAĞ PRENSİ NİKOLA VE DAMADI PRENS PETAR KARACORCEVIÇ'İN SIRP TAHTINDA
HAK İDDİALARI**
**NICOLA I, PRINCE OF MONTENEGRO, AND HIS SON-IN-LAW, PRINCE PETER KARADJORDJEVIC'S
CLAIMS ON THE THRONE OF SERBIA**

Ayşe ÖZKAN*

Öz

1860'tan 1918'e kadar Karadağ hükümdarı olan Prens Nikola, oldukça hırslı bir kişiliğe sahipti ve eski Sırp İmparatorluğu'nu yeniden kurmak ve Karadağ ile Sırbistan'ı birleştirmek arzusundaydı. Bu emelini gerçekleştirmek için kızı Prenses Zorka'yı devrik Sırbistan Prensi Aleksandar Karacorceviç'in oğlu Prens Petar Karacorceviç ile evlendiren Nikola, gerek damadı yoluyla, gerek kendi çabalarıyla emeline adım adım yaklaşacaktır. Ancak kızınının 1890'daki vefatının ardından 1894'te damadı Petar Karacorceviç de Karadağ'dan ayrılacak ve böylece ikilinin yolları da ayrılacaktır. Petar Karacorceviç Sırp tahtındaki hak iddiasından hiçbir zaman vazgeçmeyecek ve 1903'te Sırbistan Kralı Aleksandar Obrenoviç'in bir darbeyle öldürülmesi sonucu çok istediği Sırbistan tahtına kavuşacaktır. Eski damadının Sırbistan kralı olmasıyla Prens Nikola'nın hayalleri suya düşecektir. Bu çalışmada her iki şahsiyetin Sırp tahtına dair emelleri, iddiaları ve icraatları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karadağ, Sırbistan, Prens Nikola, Prens Petar Karacorceviç, Taht.

Abstract

Being the ruler of Montenegro from 1860 to 1918, Prince Nicola had a very ambitious personality and desired to reestablish the Empire of Serbia and unite Montenegro and Serbia. Having compelled her daughter to marry Prince Peter Karadjordjevic, who was the son of the overthrown Prince of Serbia, Alexander Karadjordjevic, Prince Nicola advanced towards his objective step by step both through his son-in-law and his own efforts. However, after the death of his daughter in 1890, his son-in-law would leave Montenegro and the path of these two were to separate. Peter Karadjordjevic had never abandon his claim on the throne of Serbia and succeeded to his much desired throne, as the consequence of the Alexander Obrenovic, the King of Serbia's death by means of a coup d'état in 1903. Prince Nicola's dreams came to naught as his old son-in-law became king. In this study, the objectives, claims and operations of these two persons on the throne of Serbia were going to be discussed.

Keywords: Montenegro, Serbia, Prince Nicola, Prince Peter Karadjordjevic, Throne.

A. Karadağ Prensi Nikola ve Emelleri

Karadağ Prensi Danilo II, 1860 yılında suikasta uğramış ve hayatını kaybetmiştir. Yerine Grahova Savaşı'nda (1858) Osmanlı ordusunu bozguna uğratan kardeşi Mirko'nun oğlu Nikola geçmiştir¹. Bu sırada 19 yaşında olan Nikola² Paris'te "*Lois-le-Grand Lisesi*"nde öğrenciydi ve amcası Danilo, ölmeden önce onu kendisine halef tayin etmişti³. Nikola, 1860'tan 1918 yılına kadar Karadağ'ın son yöneticisi olacak ve 1910'da da kendisini kral ilan edecektir⁴.

13 Eylül 1841'de doğan ve Almanca, Fransızca, İtalyanca, Rusça bilen, oldukça hırslı bir kişiliğe sahip Nikola⁵ 13 Ağustos 1860'da tahta geçmiştir. Hemen akabinde 8 Aralık 1860'da Voyvoda Petar Vukotić'inkızı Milena ile evlenmiştir⁶. Kendisinden öncekiler gibi Nikola'da, merkezi yönetim kurum ve kurallarını yerleştirme, topraklarını genişletme, Adriyatik kıyısında bir limana sahip olma ve uluslararası alanda bağımsızlığını onaylatma hedeflerine sahip olmuştur⁷. Tahta geçince Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildiren Nikola, 1861 Hersek İsyanı'na destek vermekten kaçınmamış ve Osmanlı Devleti'nden kan dökülmemesi için bağımsızlık isteğinde bulunmuştur. Ancak onun bu isteği reddedilmiştir. Osmanlı Devleti, Nikola'dan Hersekli asilere yardım etmemesini ve bu işe karışmamasını isterken, Nikola da

*Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Uğur Özcan (2012).II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri, Ankara, s.26.

² William M. Sloane (1987).Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar, Çev. Sibel Özbudun, İstanbul, s.80.

³ Aram Andonyan (1999).Balkan Savaşı, Çev. Zaven Biberyan, İstanbul, s.57.

⁴ Osman Karatay (2006). "Karadağ'ın Bağımsızlık Mücadelesi", *Balkanlar El Kitabı*, C. I. Tarih, Ankara, s.469, Ali Gökçen Özdem (2012).*Karadağ'ın Osmanlı Egemenliği'ne Karşı Mücadelesi (1830-1878)*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, s.155.

⁵ Özdem, a.g.t., s.155.

⁶ Vahit Cemil Urhan (2015).*Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması (1851-1878)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, s.135.

⁷ Özdem, a.g.t., s.155.

Hersekli asilerin sorunlarının çözülmesi çağrısında bulunmuştur. Neticede, 21 Kasım 1861'de Piva Savaşı'nda Hersekli isyancılar ve onlara destek veren Karadağlılar yenilgiye uğratılmıştır. Osmanlı Devleti'nin askerini terhis etme çağrısına olumsuz yanıt veren Nikola, Ömer Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun Nisan 1862'de dört koldan Karadağ'a girmesine sebep olmuştur. 14 Temmuz 1862'de her an Çetinye'ye girilebilecek hale gelinmiştir. 31 Ağustos 1862'de İşkodra Barış Antlaşması imzalanmıştır. Nikola yenilgi üzerine "tecrübesizliğim nedeniyle Ruslara ve Sırlara aldandım" demiştir⁸. Her ne kadar böyle söylese de eski Sırp İmparatorluğu'nu yeniden kurma hayalinde olan Nikola,⁹ kendisinden önce gelenler gibi kendisini Sırp olarak görmekteydi ve Sırbistan ile işbirliği yapmaya sıcak bakıyordu¹⁰. 1862 mağlubiyetinden sonra Sırbistan ile ittifaka daha da sıcak bakan Nikola ve Sırp Prensi Mihail Obrenoviç arasında 5 Ekim 1866'da Çetinye'de bir ittifak antlaşması imzalanmıştır¹¹. Osmanlılara karşı birlikte ayaklanmayı ve iki prensliğin büyük bir Sırp devleti içinde birleşmesini öngören bu antlaşmada¹² Nikola iki devletin birleşme ihtimali doğarsa, tahtı bırakacağını söylemiştir. Mihail'in çocuğu olmadığından¹³ Nikola kendisini onun halefi görerek, gelecekte kurulacak birleşik devletin yöneticiliğine geçmeyi umut ediyordu¹⁴. Nikola için kurulacak "Büyük Sırbistan"ın merkezinde Karadağ yer almaktaydı¹⁵.

Ertesi yıl yani 1867'de Moskova Slav Kongresi'ne kayınpederi PetarVukotić ve Voyvoda İliya Plamenats'ı gönderen Nikola¹⁶, 1868'de Rus Çarı II. Aleksandr'ın daveti üzerine Rusya'ya gitmiştir. Bu seyahatten sonra Rusya'dan askeri mühimmat ve askeri eğitim desteği alan Nikola'nın dört kızı da, Rusya bursuyla Petersburg'da "SmolnyInstitute" adlı kız okulunda okumuştur. 29 Haziran 1871'de Rus Çarı II. Aleksandr, Nikola'nın büyük oğlu Danilo Aleksandr'ın vaftiz ayinine katılmış ve kendisine Karadağ'ın en seçkin nişanı olan, "Hanedan-ı Prens Nişanı" verilmiştir. Rusya ile ilişkileri geliştiren Nikola, Sırp Omladinist hareketi ile de işbirliği yapmıştır. 1866 yılında eğitim örgütü olarak kurulan bu hareket, Balkanlar'da Slavların yaşadığı yerlerde bir devlet kurmayı amaçlamıştır¹⁷. Hatta "Omladina (Gençlik)" örgütünün kurucusu VladanCorceviç de, 1867 Moskova Slav Kongresi'ne Sırp temsilci olarak katılmıştır¹⁸. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Omladina örgütü, Nikola lehinde bir karışıklık çıkarmaya hazırlanmış ve onu Sırp prensi nasbetmek arzusunda olmuştur. Dolayısıyla Sırbistan Prensi Milan, her taraftan tehlike içinde bulunmuştur¹⁹.

Sırbistan Prensi Mihail ile 1866'da yaptığı ittifak, Mihail'in 1868'de bir suikast sonucu öldürülmesiyle suya düşen Nikola, bunun üzerine tahta çıkma ihtimali olan iki Sırp hanedanı yani Karacorceviç ve Obrenoviçler ile akrabalık tesis edecektir. Tahttan uzak olan PetarKaracorceviç ile kızını evlendirirken, tahtta olan Sırbistan Kralı AleksandarObrenoviç'in ailesinden bir kızı oğlu Mirko'ya gelin alacaktır. Dolayısıyla her iki ihtimali de değerlendirecektir. Diğer kızını ise İtalya Kralı VittorEmanuelle ile evlendiren Nikola aynı zamanda diğer iki kızı Xenia ve Vera'yı da Bulgaristan ve Yunanistan prensleriyle evlendirmeyi düşünmüştür. Kendine müttefikler sağlamak için kızlarını Avrupalı prenslerle evlendiren Nikola onlarla akrabalık bağı kurmuştur²⁰.

Hem Sırbistan, hem Karadağ 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile bağımsız olacaklardır²¹.

B. Sırp Prensi PetarKaracorceviç ve Emelleri

İlk Sırp ayaklanmasının lideri Kara Yorgi'nin torunu olan PetarKaracorceviç,²² babası AleksandarKaracorceviç'in üçüncü oğluydu²³.

⁸ Özcan, a.g.e., s.30-31.

⁹ Urhan, a.g.t., s.135.

¹⁰ Stevan K. Pavlowitch (2002). *Serbia: The History of an Idea*, New York University Press, USA, s. 60.

¹¹ Urhan, a.g.t., s.167.

¹² Georges Castellan (1993). *Balkanların Tarihi*, Çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu, Milliyet Yay., İstanbul, s.320.

¹³ Barbara Jelavich (2006). *Balkan Tarihi: 18. Ve 19. Yüzyıllar*, C.I., Çev. İhsan Durdu, Haşim Koç, Gülçin Koç, İstanbul, s.364.

¹⁴ Pavlowitch, a.g.e., s. 60.

¹⁵ Özdem, a.g.t., s. 155.

¹⁶ Michael BoroPetrovich(1966). *The Emergence of Russian Panslavism 1856-1870*, Columbia University Press, s.203.

¹⁷ Urhan, a.g.t., s.169-170.

¹⁸ Petrovich, a.g.e., s.203.

¹⁹ BOA, HR.İO. 126/96 04.06.1877.

²⁰ Özcan, a.g.e., s.147-149.

²¹ Jelavich, a.g.e., s. 390.

²² DraganDennisMiloyeviç (1959). *The Serbian Foreign Policy Between 1900-1908*, The University of British Columbia, s.30, Alex N. Dragnich (2004). *Serbia Through the Ages*, Columbia University Press, s.89, Nevill Forbes, Arnold J. Toynbee, D. Mitrany, D. G. Hogarth (1970). *The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Romania, Turkey*, AMS Press, New York, s.130, John K. Cox (2002). *The History of Serbia*, Greenwood Press, s.55, Sacit Kutlu(2007). *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul, s.204, Ayşe Özkan(2013). *Bağımsızlıktan Sırp-Hrvat-Sloven Krallığı'na Sırlar (1878-1918)*, İstanbul, 2013, s.162.

²³ KristinaOksenbergKaracorceviç(2015). *KraljevkaDinastiya*, Belgrad, s.155, Barbara Jelavich (2006). *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl*, C.2, Çev. Zehra Savan-Hatice Uğur, İstanbul, s.32.

29 Haziran 1844'de doğan PetarKaracorceviç'in²⁴ babası 1842-1858 yılları arasında Sırbistan tahtında bulunmuştu. 11 Aralık 1858'de yönetimden düşürülen AleksandarKaracorceviç'in yerine MiloşObrenoviç geçmişti²⁵. Dolayısıyla önce Macaristan'da eğitim gören PetarKaracorceviç²⁶ 1862 yılında Paris'teki²⁷ Saint-Cyr askeri okuluna kaydolarak orada da eğitim görmüştür²⁸. O, 1870 Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransız ordusunda savaşarak yaralanmış²⁹ ve şeref madalyası olarak kendini göstermiştir³⁰. 1868 yılında³¹ yani daha henüz 24 yaşında iken³² John StuartMill'in "On Liberty" adlı eserini Sırpça'ya çevirmiştir³³. 1875 Bosna İsyanı'na da katılarak³⁴PetarMrkonyiç takma adıyla savaşan PetarKaracorceviç'in³⁵ cesaretiyle ilgili anlatımlar ülkesi Sırbistan'a da ulaşmıştır. Ancak Sırbistan Prensi Milan Obrenoviç bu durumdan hiç hoşlanmamıştır.³⁶ Çünkü yegane korkusu bir Karacorceviç'in Sırbistan'a girmesi olanMilan, kendisine iki güçlü rakip görmekteydi. Nikola ve Petar.³⁷Dolayısıyla Milan, Petar'ı tahtına tehdit olarak görmüş ve onun popülaritesindenkorkmuştur. Oysaki 1869 Anayasa'sının 10. maddesinde "halkın lanetine maruz kalan Karacorceviç ailesinden ve soyundan hiç kimse hiçbir zaman Sırp Prensi olarak seçilemez" ifadesi yer almaktaydı ve Karacorceviçlerin iktidara dönmeleri bu maddeyle kesin bir şekilde yasaklanmıştı³⁸.

Milan bu korkusunda haksız sayılmazdı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında PetarKaracorceviç'in mutemedi Osmanlı Devleti'nin Viyana Sefareti'ne gelip, PetarKaracorceviç'in Sırbistan'da bir ihtilal çıkarmak ve babasını Sırp prensi yapmak için her şeyi hazırladığını söylemiştir. 2000-3000 kişiden oluşan taraftarlarının ortaya çıkmak için prensin gelişini beklediklerini ve hazırladığı plana göre Sırbistan'a sınırın Vidin'e yakın bir noktasından gireceğinden öncelikle Vidin memurlarına kendisiyle arkadaşlarının girişine muhalefet etmeyip yardım etmeleri için emir verilmesini isteyen mutemet, biraz silah, mühimmat ve para da talep etmiştir. KaracorceviçSırp'ların savaşa girmek için kesin niyetli olduklarını ve onlardan önce hareket edilmesinin önemli olduğunu da ihtar etmiştir. Yine PetarKaracorceviç daha sonra Osmanlı Devleti'nin Viyana sefiri ile kendisinin tanıdığı bir adamın evinde görüşmüş ve ahalinin mevcut hükümetten hoşnut olmadığını ve Sırp'ların çoğunun savaşı istemediğini söylemiştir. Sırp Prensi Milan'ın gevşekliğinin kendisi için onu düşürmekte kullanmaya bir silah olduğunu, prensliğe kendisinin değil babasının nasbedileceğini, o yaşta bir kişi düşüncesiz hareketlerde bulunmayacağından, taraftarlarının prensliği babasına bırakmasını istemelerinin sebebinin de bu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca o kendi emelinin Sırbistan'ı genişletme iddiasında bulunmaksızın halini ıslah etmek olduğunu, bu emel ve tasavvuru özellikle Rusya'yı karıştırmaksızın Osmanlı Devleti'nin yardımıyla icra etmekistediklerini, Rusya'nın ailesinin düşmanı olduğu gibi, Sırbistan'ı geçen sene harap ettiği ve şimdi de kendi askeri menfaati için savaşa sevk etmek istediği cihetle Sırbistan'ın da düşmanı olduğunu, kurduğu tedbiri icra etmenin şimdi tam sırası olduğunu, Milan'ın sallandığını ve Ristiç'in³⁹ onu uzaklaştırarak yerine Karadağ prensini getirmeye çalıştığını da söylemiştir. PetarKaracorceviç Osmanlı Devleti ile bu şekilde irtibata geçerken, Osmanlı Devleti'nin Viyana sefiri de, iyi bir yerden haber aldığına göre, Karacorceviç'in Rusya imparatoruna bir mektup yazarak Sırbistan'ın şimdi savaş ilan etmemesinin Prens Milan savaşı istemediği için olduğunu ve kendisi Milan'ın yerine geçecek olur ise Rusya ile birlik olacağını ifade ettiğini, imparatorun da bu mektuba müphem bir cevap verdiğini bildirmiştir⁴⁰.

1878'te bağımsız olan Sırbistan'da 1882 yılında krallık ilan edilecek ve Sırbistan Prensi Milan Obrenoviç Sırbistan kralı olacaktır⁴¹.

C. ZorkaPetroviç ile PetarKaracorceviç'in Evlenmeleri

Karadağ Prensi Nikola'nın en büyük kızı olan Zorka ile PetarKaracorceviç, Ocak 1883'te

²⁴Karacorceviç, a.g.e., s.186.

²⁵Castellan, a.g.e., s.312-313.

²⁶Castellan, a.g.e., s.344, Özkan, a.g.e., s.162.

²⁷Karacorceviç, a.g.e., s.192.

²⁸RenéRistelhueber (1971).*A History of the Balkan Peoples*, EditedandTranslated: Sherman David Spector, New York, s.162, L. S. Stavrianos (2000).*TheBalkans since 1453*, London, s. 454, R.G.D.Laffan (1989).*TheSerbsTheGuardians of theGate*, New York, s. 77, Castellan, a.g.e., s. 344, Karacorceviç, a.g.e., s. 192, Özkan, a.g.e., s. 162, E. Denis (t.y.). *La GrandeSerbie*, Paris, s.123.

²⁹Dragnich, a.g.e., s.89, Özkan, a.g.e., s.162.

³⁰Ristelhueber, a.g.e., s.162, Stavrianos, a.g.e., s.454.

³¹Gale Stokes(1990).*Politics as development: theemergence of politicalparties in nineteenthcenturySerbia*, London, s.131.

³²Milivoyeviç, a.g.t., s.63.

³³Stokes, a.g.e., s.131, Cox, a.g.e., s.55, Dragnich, a.g.e., s.89, Stavrianos, a.g.e., s.455, Özkan, a.g.e., s.162.

³⁴MishaGlenny (2001). *Balkanlar 1804-1999*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, s.170.

³⁵Karacorceviç, a.g.e., s.192, Dragnich, a.g.e., s. 89, Milivoyeviç, a.g.t., s.63, Özkan, a.g.e., s.162.

³⁶Karacorceviç, a.g.e., s.192.

³⁷Milivoyeviç, a.g.t., s.28.

³⁸Karacorceviç, a.g.e., s.193.

³⁹YovanRistiç: Sırbistan Prenslığı Hariciye Müdürü.

⁴⁰BOA, Y.PRK.HR. 1/89 1294.L.02 (10.10.1877).

⁴¹Özkan, a.g.e.,s.39, Karacorceviç, a.g.e., s.193.

nişanlanmışlardır⁴². Diğer üç kız kardeşi gibi Rusya bursuyla Petersburg'da "SmolnyInstitute" adlı kız okulunda eğitim görmüş olan⁴³Zorka ile Petar'ın evlilikleri Karadağ Prensi Sözcüsü Serdar SavoPlamenats tarafından 6/18 Temmuz 1883'te duyurulmuş⁴⁴ ve 11 Ağustos 1883'te Çetinye'de evlilik gerçekleşmiştir. Düğüne Osmanlı Devleti Sultanı II. Abdülhamit de Zorka için göz kamaştırıcı bir takı göndermiştir⁴⁵. Zorka'nın babasının sarayında kıyılan nikahtan bir ay sonra⁴⁶Petar ve Zorka, Viyana'ya gitmişlerdir. Paris'te ikamet edecekleri rivayet olunan çiftin buraya gelişleri bir takım söylentilere yol açmış ve hatta güvenilir bilgiler veren "Tagblatt" gazetesi de bu konuyla ilgili şunları yazmıştır:

"Sırp Kralı Milan hazretleri, devletimizin misafiri bulunduğu bir zamanda Karacorceviç hanedanı dahi şehrimize geldiler. Bu hanedan şimdi mühim bazı şeylerle uğraşiyor. Maksat Avusturya ile bir çeşit iletişimde bulunmak değildir. Karacorceviçler tamamen Rusya'ya yöneliktirler. Prens Zorka'nın kocası, karısı ile beraber Rusya sarayı imparatoru tarafından hüsn-i kabul göreceği ümidinde iseler de buna dair vuku bulan talebe şimdiye kadar cevap verilmediğini haber alıyoruz. Bu cevap belki Karacorceviç hanedanıyla ilgili olan nazik bir maddenin çözümlenmesinden sonra gelir. Bu madde de ihtiyar prensi Sırp kraliyet tahtı üzerindeki hukukundan oğlunun yararına olarak feragat ettirmekten ibarettir. Bu iş her ne suretle sonuçlanırsa sonuçlansın Prens Karacorceviç ile karısı Rusya'nın himayesi altında bulunmak arzusunda ve Moskova'da ikamet etmek niyetindedirler."

Gazete ayrıca Prens Karacorceviç'in Viyana'da Rusya Sinod Meclisi vekili, Rusya Sefareti müsteşarı ve Panislavizm taraftarlığıyla bilinen bir doktor ve özellikle Bosna ihtilal erbablarından ve General İgnatiyef'in casuslarından iki kişi ile sık sık görüştüğünü yazmıştır⁴⁷.

Karadağ Prensi Nikola ve Sırp Kralı Milan arasındaki 1880'lerin başından beri cereyan eden saygı, Petar ve Zorka'nın evliliğiyle sona ermiştir. Kral Milan, Nikola'nın bu olayla hanedan sürtüşmelerine doğrudan karıştığını düşünmüştür. Ayrıca, bu evlilik dolayısıyla Nikola'nın Sırp tahtına aday olarak ortaya atılmak istediği fikrindeydi ki haksız da sayılmazdı⁴⁸. Çünkü Nikola, İstanbul ziyaretlerinden birinde Sultan II. Abdülhamit'e Karadağ ile Sırbistan'ı birleştirmek ve Sırbistan kralı olmak hayalinden bahsetmişti⁴⁹.

Petar ve Zorka'nın dört çocuğu olmuştur. Yelana (1884-1962), Milena (1886-1887), Corce (1887-1972) ve Aleksandar (1888-1934). Bu çocuklardan Milena⁵⁰ henüz daha bir yaşındayken hayatını kaybetmiştir. II. Abdülhamit yine gönderdiği taziye mektubu ile Nikola ve eşi Milena'nın torun acısına ortak olmuştur⁵¹.

D. Nikola ve Petar'ın Sırp Tahtına Dair Tutumları

1885 Sırp-Bulgar Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğrayan Sırbistan'ın hem askeri saygınlığı azalmış, hem de borçları çok artmıştır. Milan önce tahttan çekilmek istese de, sonradan vazgeçmiştir. Karacorceviç hanedanlığının destekçileri de Milan'ın bu başarısızlığından ümitlenmişlerdir. Hatta daha iki ülke arasında ateşkes bile yapılmadan yani 21 Aralık 1885'ten önce⁵² Osmanlı Devleti'nin Çetine sefiri, Prens Nikola ile görüşmüş ve Nikola'nın vakti pek müsait gördüğünden damadı Prens Karacorceviç lehine Sırbistan'da bir hareket yapma düşüncesinde bulunduğunu bildirmiştir⁵³. Aradan bir hafta geçtikten sonra sefir tekrar Nikola ile görüşmüş ve Osmanlı Devleti sultanının önceden görüşü olmaksızın hiçbir şeye teşebbüs olunmaması arzusunda olduğunu ve hatta mevcut durum dolayısıyla her çeşit hareketin ertelenmesini tercih buyurduklarını söylemiştir. Nikola ise bunun üzerine Sırbistan kraliyet tacını Prens PetarKaracorceviç'e teklif için 27 Aralık günü Sırbistan'dan bir heyet geleceğini ve bu heyetin üyelerini karşılayarak Rika'ya getirmek için hudut üzerindeki Karadağ memurlarına emir verildiğini ancak ateşkesin akdedilmesi üzerine, heyetin gelişinin barışın imzasından sonraya kaldığını belirterek, sultanın görüşünü almadıkça hiçbir şeye teşebbüs etmeyeceği cevabını vermiştir⁵⁴. Böyle bir durumu Avusturya da haber almış ve sefaret müsteşarı vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne bildirmiştir. Karadağ prensinin Karacorceviç'iSırbistan'da bir ihtilal çıkarmak maksadıyla Osmanlı Devleti sınırından Sırbistan'a geçirmek niyetinde olduğunu ve sonradan Bulgaristan-Sırbistan ateşkesi sebebiyle bu niyetinden vazgeçtiğini ancak yine de müsait bir vakitte bu harekete girişeceğini, buna karşı uyanık davranılması gereğinin Kont Kalnok

⁴²Stokes, a.g.e., s.267.

⁴³Urhan, a.g.t., s.169, Özcan, a.g.e., s.35.

⁴⁴ "Gospodine! ponajvišemnaloguNjihovijehVisočanstavaknjaza i knjaginjesreća...", National Library of Serbia/Digital Library/Postersanddocumentarymaterial/proclamationsanddeclarations of SerbianDynasties/Karacorceviç (www.nb.rs).

⁴⁵Uğur Özcan(2012). "II. Abdülhamid'in Diplomasisinde Yüksek Topuklar: Karadağ Prensesi Milena ve Sultan Abdülhamit", OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Sayı 32, Güz,s.134, Özcan, a.g.e., s.216-217.

⁴⁶Karacorceviç, a.g.e., s.193.

⁴⁷ BOA, Y.PRK.HR. 7/67 1300.Za.17 (19.09.1883).

⁴⁸JivkoAndriyaşeviç (2015).IstoriyaTsrne Gore, Belgrad, s.214-215.

⁴⁹ Özcan, a.g.e., s.147.

⁵⁰Karacorceviç, a.g.e., s.194.

⁵¹ Özcan, a.g.m., s.131.

⁵² Özkan, a.g.e., s.70.

⁵³ BOA, HR.TO. 46/49 19.12.1885.

⁵⁴BOA, Y.A.HUS. 186/90 1303.Ra.20 (27.12.1885).

tarafından sefarete bildirildiği ifade edilmiştir⁵⁵. Çok geçmeden Karadağ Mezahip Nazırı Mösyö Pavloviç, Belgrad'a üç gün kalmak üzere gelse de, Prens Karacorceviç lehine bir karışıklık çıkaracağından şüphelenilmiş ve derhal Sırbistan toprağından çıkması kendisine bildirilmiş, o da Macaristan'a geçmiştir. O, Belgrad'da kalış süresince Rusya sefiri ile sık sık görüşmüştür⁵⁶.

Sırbistan ve Bulgaristan arasında 3 Mart 1886'da barış antlaşması imzalanmıştır⁵⁷. Bu barışın ertesi günü Osmanlı Devleti'nin Çetine Sefareti'nden Hariciye Nezareti'ne bir yazı gönderilmiş ve Petersburg'da çıkan "Sovyet" adlı gazetenin Karadağ prensinin damadı Prens Karacorceviç'in imzasıyla Cenova'dan bir beyanname yayınladığı bildirilmiştir. Beyannamede prens Sırbistan kraliyetini iddia ederken, Sırbistan'ı Sırp ahalisini mahveden Kral Milan'ı kovmaya teşvik etmekteydi. Bu beyannameyi Prens Nikola'nın bizzat kaleme aldığını fakat kendi düşüncelerini gizlemek için damadına isnat ettiği düşünülebileceğini ve prensin Cenova'dan geçişi sırasında Petersburg'a yaptığı seyahatin amacını araştıranlara bir gösteriş olmak üzere Karacorceviç imzasıyla bu beyannameyi bir Rus gazetesine göndermiş olduğunu belirten sefir "Karadağ prensi siyasi menfaatleri hakkında doğrudan doğruya basın alemi ile münasebette bulunmayı bilhassa arzu ettiği cihetle şu hal adı geçen beyanname hakkında arz eylediğim düşünceleri bir kat daha takviye eder" demektedir⁵⁸. Prens Karacorceviç beyannamesinde şöyle hitap etmekteydi:

"Sırlar!

Kral Milan bunca asırlardan beri Slav unsurları arasında mevcut olan bağlantıyı kesmekle Sırbistan'ın vücudunu esasından tahrip eylemiştir. Sırbistan hükümetinin kürsüsünde bulunan kişi üzerinize büyük felaket çektikten başka sizin yabancılara karşı övündüğünüz milli namusunuzu dahi mahv ve yok etmiştir. Kardeş bir millet kendi hürriyet ve birliğini sağlamaya çalıştığı bir zamanda Kral Milan Sırları bu millet aleyhine savaş ilanına mecbur etmiştir. Sırlar bu hatadan dolayı Cenab-ı Hak tarafından cezalandırılmışlar ise de bu felaketin asıl faili bulunan şahıs hâlâ müstehak olduğu cezayı görememiştir. Bunca felaketlere sebebiyet veren ve şöhretinizi mahv ve ırz ve namusunuzu çiğneyen Kral Milan'ı memleketinizden kovmak sizin için bir vazifedir.

Biraderler!

Eğer mesud bir halde bulunmuş olsaydınız saadetinizden dolayı uzaktan memnun olmakla yetinir ve haiz olduğum hukuku asla ortaya koymazdım. Bu anda dahi bu hukuku hükümet icrası maksadı üzerine değil fakat sizi mesut etmek için gözönünde bulunduruyorum. Saadetinizi sağlamaya çalışmak öncelikle Sırp bulunduğum ve ikinci olarak Kara Yorgi'nin torunu olduğum münasebetle üzerime bırakılmış bir vazifedir.

Biraderler vatanınızı kurtarınız, evinizi yıkmak isteyen adamı henüz meramına nail olmamış iken içinizden kovunuz. Eğer yardıma muhtaç iseniz bu konudaki vazifemi hukukum namına değil fakat Sırp ve Kara Yorgi'nin torunu sıfatlarıyla ifaya hazırım."⁵⁹

Bu tarz bir nutku yine Karadağ'da söyleyen Prens Karacorceviç'i Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Kalnoky, Osmanlı Devleti'nin Viyana sefirine bildirmiştir⁶⁰. Ayrıca Sırbistan'da muhalif partinin Sırbistan krallığı tahtına Prens Karacorceviç'i çıkarmak üzere bir ihtilal çıkarmaya çalıştıklarını ve Karadağ'a iltica eden Sırların bir takım Karadağlılarla Sırbistan'a girmeye teşebbüs edeceklerini haber aldığından bahisle bu şahısların güzergahındaki mülki ve askeri memurların uyanık davranmaları hakkında gerekli emirlerin verilmesini⁶¹ de belirten Kont Kalnoky, Karadağ prensinin de tedavi için Viyana ve Baden'e geleceğini söylemiştir⁶². Prens Karacorceviç'in bir takım Karadağlılar ile Sırbistan'a geçeceğine dair hükümetlerinden bilgi alan Taşlıca'daki Avusturyalılar da tedirgin olmuşlardır⁶³. Yine Yunanistan'a gitmek için Sırbistan'dan Priştine'ye gelmiş olan Zivkoviç adlı bir Sırp da, Sırbistan'da bir ihtilal çıkarılıp kral aleyhinde bulunulacağını ve bu karışıklıkta Taşlıca müftüsünün de 5000-6000 kişi ile Bosna'ya sevki halinde Bosna'nın geri alınacağını ve kendisinin de ihtilal çıkarmak için Bosna'ya 1000 kadar Sırp sevkedeceğini belirtmiştir⁶⁴.

Sırbistan'daki bu ihtilali tertiplemek üzere 300 Karadağlı'dan oluşan bir çete ile Prens Karacorceviç maiyyetinde sekiz tabur askerin Sırbistan'a sokulması düşünüldüğünü ve bunların geçecekleri yerler ile Karadağ hükümetinin Kolaşin'deki Müslüman ahaliye silah vermek istedikleri halde kabul etmedikleri fakat diğer Karadağlılara silah dağıttıkları Osmanlı Devleti'nin Hariciye Nezareti'nden belirtilmiş ve askeri ve mülki memurların uyanık olması emredilmiştir. Gayet tedbirli olunarak sonucun bildirilmesi de Kosova, İşkodra, Selanik, Manastır ve Yanya vilayetlerine tenbih olunmuştur. Kosova vilayetinden gelen cevapta Karacorceviç'in büyük bir kuvvetle Sırbistan'a girmek üzere Karadağlıların

⁵⁵BOA, Y.A.HUS. 187/6 1303.R.02 (08.01.1886).

⁵⁶BOA, HR.TO. 19/57 08.02.1886.

⁵⁷Özkan, a.g.e., s.67.

⁵⁸BOA, HR.TO. 46/62 04.03.1886.

⁵⁹BOA, Y.A.HUS. 189/60 1303.C.18 (24.03.1886).

⁶⁰BOA, Y.A.HUS. 192/7 1303.N.02 (04.06.1886).

⁶¹BOA, A.MKT.MHM. 490/36 1303.Ş.26 (26.05.1886), BOA, Y.A.HUS. 192/7 1303.N.02 (04.06.1886).

⁶²BOA, Y.A.HUS. 192/7 1303.N.02 (04.06.1886).

⁶³BOA, Y.PRK.MYD. 6/5 1304.R.13 (07.01.1887).

⁶⁴BOA, DH.MKT. 1459/77 1305.S.15 (02.11.1887).

askeri teçhizat ve tertibat ile uğraştıkları ve bazı vaadlerle Sırp'ların büyük kısmını kendisine bağladığı ve Karadağlıların Podgoriçe'den Vrança nehrine kadar yol yapmak üzere inşaat malzemelerinin Podgoriçe'ye gelmeye başladığı ve Rusya'dan dahi 30 topçunun Çetinye'ye geldiği ve bu yolun yapılmasıyla Gosine tarafında noktalar bırakarak Berane'ye taarruzları da zannedildiği hafiyelerin ifadelerine atfen Yenipazar ve İpek mutasarrıflarından bildirilmiş olduğu ifade edilmiştir⁶⁵. İşkodra vilayetinden gelen cevapta ise alınan hafiye jurnalinde Sırbistan'da bir ihtilal çıkarmak ve Prens Milan'ı azlederek yerine Prens Karacorceviç'i Sırbistan kralı tayin etmek maksadıyla Karadağ prensinin de Prepol ile Taşlıca arasındaki yolda Sırbistan'a hareket edeceği ve hareketin silahları dağıttıktan sonra başlayacağı arz edilmiştir. Bu silahları tabur kuvvetlerine dağıtmak üzere Karadağ prensinin Podgoriçe'ye gitmek için Çetinye'den Podgoriçe'niniskelesi olan Planiça'ya nakletmekte olduğu, bu tüfekleri dağıtmak için Harbiye müdürünün Podgoriçe'ye geleceği ve önceden Nikşiç ve Kolaşin'e cephane sevk edildiği gibi şimdi de Jablyak ve Aleksandre'ye hayli cephane sevk edildiği "Osmanlılar bizim sadık dostumuzdur ve tertibatımız yalnız Sırbistan'adır" demekte oldukları beyan edildiği cevabı verilmiştir⁶⁶.

Damadı Prens Karacorceviç'in Sırp kraliyet tahtına oturması için Karadağ prensi, Kral Milan'ın Sırbistan'da aleyhinde bulunan parti reisleriyle haberleşmeye başlamış ve bunlar Karacorceviç'in lehinde vaadlerde bulunmuşlardır. Bulgaristan'a iltica eden Sırp Mebusan Meclisi Reisi Mösyö Pasiç'in 3000 Sırp milliyetçisi ve Bulgar ihtilalcileriyle Sırbistan'a girmesi, bazı askerlerin ihtilal ateşi ve Prens Karacorceviç'in de 1000-2000 Karadağlı ile Sırbistan'a girerek taraftarlarıyla birleşmesi ve kendi kraliyetini ilan etmesi hususunu Prens Nikola ve kendi kayınpederi Voyvoda Petar ile Sırbistan ve Bulgaristan'da bulunan reisler kararlaştırmışlardır. Ancak bu silahlı kişilerin Karadağ'dan Sırbistan'a geçmesi için Osmanlı Devleti topraklarından geçmesi gerekeceğinden öncelikle Rusya'dan izin alınmayı uygun görmüşlerdir. Ayrıca bu silahlı kişilerin Osmanlı hududundan geçişine açıkça izin verilmesi, Avusturya ve Sırbistan'ın Osmanlı Devleti aleyhinde bulunmasıyla sonuçlanacağından, Karadağlıların çete şeklinde Yenipazar tarafından dolaştırılması ve Bosna'dan bir takım Bosna-Hersek'li Slav gönüllüler Sırbistan'a girmiş gibi gösterilmesi ve gizlice Karadağlıların girmesi düşünülmüştür⁶⁷.

Karadağ Prensi 16 Ocak 1886 tarihinde Bar'dan hareketle İtalya, Fransa ve Rusya'ya gitmiş, 26 Şubat 1886'da da Petersburg'dan Çetinye'ye dönmüştür⁶⁸. Prens bu Avrupa seyahatini damadı olan Prens Karacorceviç'in Sırbistan krallığına tayini için Büyük Devletler'in onaylarını sağlamak maksadından kaynaklandığını ve bu ise Rusya'nın zaten rızası dahilinde olduğu gibi Kral Milan'ın ahalisinin sevgisini kaybettiği cihetle Karacorceviç'in iç ve dış taraftarlarının gayreti ile Sırbistan krallığına geçmesinin pek de zor olmadığını Bulgaristan Prensi Aleksandr, Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan Komiseri Gazban'a söylemiştir. O, "Kral Milan'ın iç karışıklıklarının önünü almak için Bulgaristan aleyhine bir gaile çıkarması beklenir ise de makamında kalması bence evladır. Zira Karacorceviç'in kraliyeti halinde Rusya nüfuzunun Sırbistan'da dahi olması tabiidir. Bu cihetle Karacorceviç hanedanının Sırbistan'da hüküm sürmesi Avusturya devletince arzu edilmediğinden şayet Milan krallıktan düşürülse veyahut düşmanları tarafından öldürülse bile yerine 7-8 yaşında bulunan oğlunun geçmesiyle vesayeti Avusturya tarafından üstlenileceği açıktır" diye de eklemiştir⁶⁹. Oysa Petar Karacorceviç de Osmanlı Devleti'nin Çetinye sefirine Avusturya'nın Sırbistan kralına veliahdının menfaatine olarak istifa etmesini teklif ettiğini söylemekteydi⁷⁰. Aynı sıralarda sefir, Petar Karacorceviç'in Bulgaristan prensliği devletler tarafından kendisine teklif olunacak olursa bunu kabul etmeyeceğini kendisine açıktan söylediğini de belirtmekteydi. Sefir, Prens Nikola'nın kızını Karacorceviç hanedanına vererek bunların davalarını büsbütün başka bir yola çevirdiğini, damadının rehavetini ve Sırbistan'da halk sevgisine mazhar olmayı dikkate alarak manevi sırrını uygun vakitte uygulamaya koymak için, bunu bir itaat eden alet makamında kullanmak maksadında olduğunu söyleyerek şöyle devam etmekteydi: "Eğer Obrenoviçlerin tacı Karacorceviçlere intikal edecek olursa Prens Petar için bu geçici bir şey olup, taç Prens Nikola'ya intikal edecektir. Dışarıdan telkin olunan bir politikanın fiiliyat yolunu bir kere bu birinci adım atılınca Prens Nikola için Bulgaristan Prensliği'ni kendi tacına eklemek ve bağımsızlığı Berlin Antlaşması ile temin edildikten beri devamlı takip ettiği maksada ulaşmak yani buna Balkan yarımadası kraliyetini elde etmek hakikaten daha kolay görünebilecektir. Bundan dolayı Bulgar son olaylarıyla Avrupa'nın şimdiki politikasının Prens Nikola'nın haris emellerini yeniden tahrik etmesi şaşkınlık verici değildir"⁷¹

Prens Petar Karacorceviç tedbilen Belgrad'a gelmiş ve oradan Selanik'e gitmiştir. Prens, Sırbistan toprağından çıktuktan bir hayli zaman sonra hükümet işten haberdar olmuş ve Belgrad polis komiserini

⁶⁵BOA. DH.MKT. 1394/15 1304.R.25 (19.01.1887).

⁶⁶BOA. Y.A.HUS. 199/28 1304.Ca.07 (01.02.1887), BOA. Y.PRK.ASK. 38/13 1304.Ca.07 (01.02.1887).

⁶⁷BOA, Y.EE. 46/122 1306.R.28 (01.01.1889).

⁶⁸BOA, Y.A.HUS. 198/38 1304.R.17 (13.01.1887).

⁶⁹BOA, Y.PRK.MK. 2/83 1303.Za.09 (09.08.1886).

⁷⁰BOA, HR.TO. 46/117 29.09.1886.

⁷¹BOA, Y.A.HUS. 198/38 1304.R.17 (13.01.1887).

memuriyetinden azlederek Semendire'ye göndermiştir⁷². Prens Karacorceviç çok geçmeden Petersburg'a da bir seyahat gerçekleştirmiş ve Rusya gazetelerinde Kral Milan aleyhine Sırbistan ahalisine hitaben bir beyanname neşretmiştir ki bu da Avrupa siyasi çevrelerinde dedikoduya yol açmıştır. Hatta prensin Petersburg'a seyahatine bir sebep de bunun olduğu anlaşılmış olduğundan Osmanlı Devleti'nin Çetine sefiri Prens Nikola'ya bu beyannameyi sormuş ve Karadağ hükümetinin bu beyannameye asla dahil olmadığı cevabını almıştır. Sefir bu cevabın Rusya hükümetinin bu durumda prensi teşvik etmediğini ispatladığını belirtmiştir⁷³. Yine Tan gazetesinde yayınlanan bir telgrafta Karadağ prensinin Antivari'ye gelerek orada bir askeri meclis teşkil ettiği ve bu meclisin oluşturulma sebebinin Karacorceviç'i Sırbistan tahtına getirmek veyahut Hersek'te bir ihtilal çıkarmak maddeleri olduğu tahmin edilse de Çetine Sefaretinden gelen telgraflarda buna dair bir işaret olmadığı belirtilmiştir⁷⁴.

6 Mart 1889 tarihine gelindiğinde Kral Milan, kraliyet tahtından istifa etmiş ve yerine oğlu AleksandarObrenoviç geçmiştir. O, oğlu Aleksandar reşit olmadığından 3 Ocak 1889 tarihli anayasanın 70. Maddesi gereğince YovanRistiç, General Kosta S. Protiç ve General YovanBelimarkoviç'inaip tayin etmiş ve Aleksandar'ın rüştüne kadar kraliyet iktidarında onların bulunacağını belirtmiştir. 1889-1893 yılları arasında iktidarda kalacak olan Naipiler Heyeti, AleksandarObrenoviç'in tahta çıktığını ve kendilerinin bu göreve atandıklarını Osmanlı Devleti, Romanya, Rusya ve Almanya gibi devletlere gönderdikleri mektuplarla bildirmişlerdir. Onlar, Osmanlı Devleti ve Sırbistan arasındaki dostluk ilişkilerinin devam etmesi için taraflarından çalışacaklarını da belirtmişlerdir. Milan'ın oğlu Aleksandar tahta geçtiğinde henüz 13 yaşında idi⁷⁵.

Rusya, Milan'ın Belgrad'dan ayrılmasından sonra bu tahttan feragat olayını kendi tarafından arzu edilmiş ve yapılmış bir mesele gibi göstermek istemiştir. Amacı Sırbistan'daki nüfuzunu iade etmek olan Rusya bunda başarılı olmuştur. Kral Milan zamanında Rusya taraftarı olduğu için Sırbistan'ı terke mecbur olan ve Rusya'da bulunan eski Sırbistan Metropoliti Mihail Belgrad'a döndüğü gibi Rusya rahiplerinden birçoğunun da yakında Sırbistan'a gelecekleri rivayet olunmuştur⁷⁶. Yine Milan döneminde ülkeyi terketmiş olan Nikola Pasiç, Sırbistan'a geri dönerek Rus yanlısı Radikal Parti'yi yeniden kurmuş ve Skupština (Sırp Meclisi)'ya başkan seçilmiştir. Radikaller Rusya taraftarı olduğundan Rusya ile ilişkiler geliştirilirken, Avusturya-Macaristan ile ilişkiler gerilmiştir⁷⁷. Sırbistan'da bir karışıklık hüküm sürerken, Rusya bu halden istifade etmeye başlamıştır. Rusya İmparatoru, Karadağ prensinin şerefine söylediği nutukta Prens Nikola'nın idaresi altında Sırbistan ve Karadağ arasında birleşme imkanını ortaya çıkarmıştır⁷⁸. Bu konuşmanın Belgrad'da yayılmasından sonra Karadağ'ın Sırbistan ile birleştirilerek Prens Nikola'ya hükümetin bırakılması ihtimalinden bahsedilmeye ve Sırlar arasında bu ihtimalin gerçekleşmesini arzu edenler çoğalmaya başlamıştır⁷⁹.

Bulgaristan da, Sırbistan'daki bu iç karışıklıktan endişelenmiş ve Sırları Obrenoviç aleyhine tahrik etmek ve krallığa Karadağ prensinin getirilmesi fikrini yaymak ve desteklemek üzere Sırbistan'a 40 Rusya rahibinin gelişinin haber alındığını Osmanlı Devleti Bulgaristan Komiserliği başkatipli Sofya'dan bildirmiştir⁸⁰. Yine aynı tarihlerde Metropolit Mihail'in Karadağ prensinin Sırbistan kralı ilan edilmesini teklif ettiği ve bu takdirde Bosna kıtasının Sırbistan'a ilhakını Rusya'nın temin edeceğini beyan ettiği Belgrad çevrelerinde duyulmuşsa da doğruluğu belirlenememiştir⁸¹.

E. ZorkaPetroviç'in Ölümü Sonrası PetarKaracorceviç

Prenses Zorka, 1890 yılında beşinci çocuğuna hamileyken ve henüz daha 25 yaşında iken vefat etmiştir. Bu konuda çeşitli söylentiler mevcuttur⁸². Bazıları, Zorka'nın son çocuğunu dünyaya getirirken hayatını kaybettiğini iddia ederken⁸³ diğerleri belki bir düşme, bir kaza sonucunda öldüğünü, bir diğerleri ise-belki Petar-birinin onu ittiğini söylemektedirler. Nihayetinde nasıl olduğu bilinmese de Zorka vefat etmiştir. Andrey adı verilen bebek de ölmüştür. Onun da doğum sırasında öldüğü veya birkaç hafta yaşadığı söylenmektedir. PetarKaracorceviç, Zorka ve bebek için Sırbistan'da Topola'daki Aziz CorceKilise'sinde defin töreni düzenlemiştir⁸⁴. Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit de, Nikola'ya kızının

⁷²BOA, HR.TO. 21/93 09.11.1888.

⁷³BOA, Y.EE. 46/122 1306.R.28 (01.01.1889).

⁷⁴BOA, Y.A.HUS. 224/7 1306.Ş.03 (04.04.1889).

⁷⁵Özkan, *a.g.e.*, s.82-87.

⁷⁶BOA, Y.PRK.EŞA. 9/74 1306.L.06 (05.06.1889).

⁷⁷Özkan, *a.g.e.*, s.88-89.

⁷⁸BOA, HR.TO. 22/32 15.06.1889.

⁷⁹BOA, Y.PRK.EŞA. 9/74 1306.L.06 (05.06.1889).

⁸⁰BOA, Y.A.HUS. 226/71 1306.L.26 (25.06.1889).

⁸¹BOA, Y.A.HUS. 226/51 1306.L.20 (19.06.1889), Özkan, *a.g.e.*, s.96.

⁸²Karacorceviç, *a.g.e.*, s.194.

⁸³Özcan, *a.g.m.*, s.131.

⁸⁴Karacorceviç, *a.g.e.*, s.194.

vefatından dolayı bir name-i hümayun yazarak üzüntülerini belirtmiş ve Çetine sefirine de kendi adına taziye ziyaretinde bulunması için talimat vermiştir⁸⁵.

Tarihler 1892'yi gösterdiğinde, eski kral Milan Sırp vatandaşlığından çıkmıştır. O, 11 Mart 1892'de Naipler Heyeti'ne bir bildiri göndererek Sırbistan kraliyet hanedanı üyesi unvanından ve kanunlar uyarınca bu unvana bağlı haklarından feragat ettiğini bildirmiştir. Sırbistan'a asla ayak basmayacağını da belirten Milan, bunun karşılığında 3000 frank almıştır. Skupština da onun tüm haklarından vazgeçtiğini tanımış ve halka duyurmuştur. Haziran 1892'de naiplerden Kosta Protiç'in ölümüyle Sırbistan'da ufak bir kriz yaşanmıştır. Birinci Naip YovanRistiç ve General Belimarkoviçer ikisi de Liberal olduklarından, Radikaller ile aralarında mücadele başlamış, Radikaller açıktan açığa Obrenoviç hanedanı aleyhinde bulunmaya başlamışlardır⁸⁶. Hatta Radikal taraftarlarının ellerinde Prens Karacorceviç'in fotoğrafları da görülmeye başlanmıştır⁸⁷. Ortamın karışıklığı Milan'a Naipler Heyeti'ni devirme planlarını hayata geçirmek için fırsat vermiştir. 13 Nisan 1893'te bir akşam yemek sırasında AleksandarObrenoviç, bakanlarını tutuklatmış ve reşit olduğunu ilan ederek, 17 yaşında bile olmamasına rağmen hükümdarlığı ele aldığını söylemiştir⁸⁸.

Sırbistan'da Aleksandar tüm dizginleri eline almışken Karadağ'da da matbaa açılışının 400. senesi münasebetiyle şenlikler icra edilmekteydi. Bu şenliklerde hazır bulunmak üzere Avrupa ve özellikle Sırbistan gazeteleri yazarlarından bir hayli kişi de Çetinye'ye gelmişlerdir. Bu arada Belgrad'da çıkan Oček (Odyek) gazetesinin yazarı Karadağ prensinin damadı Prens Karacorceviç ile mülakat yapmış ve Sırbistan'a dönüşünde prensin Sırbistan kraliyeti davasından tamamen feragat edip, bundan böyle yalnız çocuklarının talim ve terbiyesiyle uğraşacağını ve Topola'yı ziyaret için kral hazretlerinden izin talep ettiği manasında gazetesinde bir bend yayınlamıştır. Sırf hayallerden ibaret olan bu bendi Viyana'da çıkan bir gazete de naklettiği cihetle Prens Karacorceviç bunu açıkça tekzip etmiş ve hiçbir zaman hakkından ve mallarından feragat etmeyeceğini resmen beyan etmiştir. Bu tekzip ancak Karadağ prensinin Bar'dan dönüşünden sonra gazeteye gönderilmiştir. Birkaç gün sonra ise Sırbistan kralı, ülke içinde yaptığı bir seyahat esnasında Karacorceviç ailesi reisinin defnedildiği Topola'dadurarak kabri üzerine bir çiçek demeti bırakmıştır. Bu hareket de kralın ülke asayişini sağladıktan sonra Prens Karacorceviç'iniddialarına asla kulak asıp, itibar etmediği gibi bütün tebaasının sevgi ve sadakatini kazandığını ispat etmiştir. Prens Karacorceviç de, Sırbistan kralına bir telgraf çekerek, Sırbistan ahalisince pek ziyade takdir edilecek olan bu yüceğönüllü hareketten dolayı teşekkür etmiş ve Viyana yoluyla Floransa'ya gitmiştir⁸⁹.

Birkaç ay sonra Sırbistan Radikal vekillerinden Mösyö Caba, Çetinye'ye gelerek iki kez prens nezdinde kabul olduğu gibi Prens Karacorceviç tarafından onun şerefine bir ziyafet verilmiştir. Caba, Belgrad'a döndükten sonra Prens Karacorceviç de yabancı ülkelere hareket etmiş ve muzdarip olduğu kolu için Paris ve Cenevre'ye giderek doktorlara müracaat edeceğini, gazetelerin şu sırada kendisi hakkında yapacakları yayınlara önem verildiğini söylemiştir. Sırbistan krallığına hak iddiasında olan prensin Mösyö Caba ile mülakatı akabinde ve Kral Aleksandar'ın ülkesinde bulunmadığı zamana tesadüf eden bu seyahatin önemini gözden kaçırmamak gerektiğini de Osmanlı Devleti'nin Çetinye Sefiri Ahmed Fevzi belirtmiştir⁹⁰. Prens Karacorceviç önce Paris'e daha sonra Cenevre'ye gitmiş ve oraya yerleşmiştir⁹¹.

Kayınpederi Karadağ prensi ile arasındaki bir anlaşmazlık dolayısıyla çocuklarını okula vermek bahanesiyle 1894 yılında Çetinye'den kesinlikle ayrılan ve İsviçre'de Cenevre şehrinde ikamete karar veren Prens PetarKaracorceviç'in ülkeden ayrılmasından sonra Sırbistan ile Karadağ daha sağlam dostluk bağları kurmaya ve her iki hanedan arasında mevcut soğukluğun giderilmesi için çalışmaya başlamışlardır. Gerçekten de Kral Aleksandar, Prens Karacorceviç'in gidişinden biraz zaman sonra ve Naipler Heyeti'nin vesayeti altından çıkması sebebiyle reşit olduğunu bildirmek ve Karadağ prensine nişan vermek üzere Miralay Velimiroviç'iÇetinye'ye göndermiştir. Buna mukabil Karadağ Prensi de Voyvoda SimoPopoviç'iDanilo nişanını krala sunmak üzere Belgrad'a göndermiştir. Yine iki hükümet arasında yapılan ticaret antlaşmasının tasdiknamesini ulaştırmak ve ilim sahiplerine mahsus "Sen Sava" adlı Sırp nişanını prene vermek özel memuriyetiyle Sırp generallerinden Pavloviç, Çetinye'ye gönderilmiştir⁹². Aslında daha Kral Milan tahttan ayrıldıktan sonra ilişkiler iyiye gitmeye başlamıştı. Çünkü Rus hayranı Radikaller iktidara gelmişti ve bu da beklenen bir şeydi. Kral AleksandarObrenoviç tahtta iken iki hükümdar arasındaki ilişkiler saygı ve nezaket çerçevesindeydi. Sırbistan tarafından daha 1893 yılında Prens Nikola'ya Belgrad'ı ziyaret etmek üzere davetiye gönderilmişti. Ancak bu iş, uzun diplomatik hazırlıklardan

⁸⁵Özcan, a.g.m., s.131.

⁸⁶Özkan, a.g.e., s.106-108.

⁸⁷BOA, HR.TO. 349/46 22.05.1893.

⁸⁸Özkan, a.g.e., s.108.

⁸⁹BOA, Y.A.HUS. 283/30 1311.R.20 (31.10.1893).

⁹⁰BOA, Y.A.HUS. 301/23 1311.Z.22 (26.06.1894).

⁹¹Karacorceviç, a.g.e., s.194.

⁹²BOA, Y.A.HUS. 357/62 1314.Ra.08 (17.08.1896).

ve formalitelerden sonra 1896 yılında gerçekleşebilmiştir. Prens Nikola'nın 1896'daki Belgrad'ı ziyareti bir Karadağ hükümdarının Sırbistan'ı ilk ziyaretiydi ve iki ülke hükümdarı ilk kez resmi karşılamada buluşmuşlardı⁹³. Karadağ prensi Belgrad'da gerek kral tarafından gerek Sırlar tarafından iyi karşılanmıştır. Her iki hükümdar arasındaki dostluk bağı pek kutlu görünmüştür. Çünkü Kral Aleksandar, Karadağ hanedanının 200. senesine denk gelen günde iade-i ziyarette bulunacağını Karadağ prensine bildirmiştir. Prens Nikola, Çetinye'ye döndüğünden beri Sırbistan kralı hakkındaki sevgi eğilimini göstermekte ve kral hakkında siyaset beyanı için hiçbir fırsatı kaçırmamaktadır. Yalnız PetarKaracorceviç, "Obrenoviç" ve "Petroviç" hanedanları arasında yeniden kurulan iyi ilişkilerden ötürü itirazını içeren bir mektubu Cenevre'den Prens Nikola'ya göndermiştir⁹⁴.

Ertesi sene 3-4-5 Mayıs 1897 tarihinde Prens Aleksandar, Çetinye'ye ziyarette bulunmuş ve Karadağ Prensi Nikola ile görüşmüştür⁹⁵. Aleksandar da, Çetinye tahtını ziyaret eden ilk Sırp hükümdarıydı. Kralın Çetinye'yi ziyareti sırasında Eski Sırbistan, Makedonya ve Arnavutluk'ta ilgi alanlarının bölünmesi konusunda müzakereler yapılmıştır. Karadağ;Skumbra ve Draça nehirlerine kadar uzanan Arnavutluk'un bir bölümünü ve Mavrova'dan Ohri'ye kadarki Makedonya'nın bir bölümünü talep etmiştir. Ayrıca Peç, Cakovitsa ve Prizren şehirleriyle birlikte Eski Sırbistan'ın bir bölümünü de talep etmiştir⁹⁶. Aynı yıl Karadağ, Bulgaristan ve Sırbistan ile mevcut sınırın korunması yönünde gizli bir ittifak anlaşması yapmıştır. "Progras", "Gaulois" ve "New York Times" gazeteleri de bu doğrultuda haberler yayınlamışlardır⁹⁷. Yine İngiltere'de çıkan "Morning Post" gazetesi de Karadağ prensinin yönetimi altında Osmanlı aleyhinde olmak üzere Balkan hükümetlerinden oluşan bir ittifak heyeti oluşturma planlarını yayınlamıştır. Prens Nikola'nın Sırbistan ve Bulgaristan'ın da dahil olduğu bir Slav birliğinin başına geçmeyi planladığını Sultan Abdülhamit de bilmektedir. Çünkü Nikola İstanbul'a geldiğinde bunu kendisi söylemiş ve Sırbistan kralı olmayı hedeflediğini de belirtmişti. Ancak Abdülhamit, Nikola ile olan dostluğuna zarar gelmemesi için sesini çıkartmamıştır⁹⁸.

Ziyaretlere ve müzakerelere rağmen, karşılıklı ilişkilerde beklenen iyileşme olmamıştır. Çünkü Karadağ ve Sırbistan'ı ortak düşmanları olan Osmanlı Devleti ile ilgili sorunlar yakınlaştırsa da bizzat onları ilgilendiren her şey onları ayırıp çatışmaya götürmekteydi⁹⁹.

1899'da Milan'a suikast girişiminde bulunulmuş, Milan da bu olayı Sırbistan'da Radikal hareketi yıkmak için bir avantaj olarak görmüştür. Bu suikast ile Obrenoviç hanedanının ortadan kaldırılıp yerine PetarKaracorceviç'in geçirileceği iddia edilmiştir. Nihayetinde Milan, 11 Şubat 1901'de Viyana'da ölmüştür¹⁰⁰. Milan'ın ölümünün akabinde "BerlinerTageblatt" gazetesi tahta hak iddia eden PetarKaracorceviç ile yapılan bir mülakatı yayınlamıştır. Bu mülakatta Petar, Obrenoviç hanedanı Sırbistan'ın ihtiyaçlarını idrake ve ülke yararını korumaya muktedir olmadığından dolayı hükümet hakkının bu hanedandan alınarak, Sırbistan'ı asayiş ve ilerleme yoluna sevkedecek yegâne hanedan olan Karacorceviç sülalesine bırakılması zamanının geldiğini ispata çalışmıştır. Bu bend Sırbistan kralı Aleksandar'ı da etkilemiştir. Özellikle prensin namzetliğini temin için gereken tedbirleri müzakere etmek üzere Bükreş gibi şehirlerde Petar'ın taraftarlarınca toplantılar yapılması bu etkiyi bir kat daha arttırmıştır. Karacorceviç taraftarlarının bir süredir yaptıkları faaliyetler hasebiyle Sırbistan hükümeti, prens ve taraftarlarınca meydana getirilerek her türlü teşebbüse karşı gizli inzibat tedbirlerine karar vermiştir. Bundan başka Kral Aleksandar bu gösterileri dikkate almayı ve çeşitli siyasi partilere şikayet için hiçbir sebep ve bahane bırakmamak üzere kamuoyunu hoşnut etmeyi ve Karacorceviç tarafından yapılacak telkinler ve tahriklere müsait bir zemin oluşturabilecek olan şikayetleri kamuoyuna karşı bazı izinler vermek suretiyle bertaraf etmeyi gerekli görmüştür¹⁰¹.

19 Nisan 1901'de yeni bir anayasa ilan edilmiş ancak bu da yeterli olmamış ülkenin her yerinde Karacorceviç hanedanlığının lehine propaganda konuşmaları dolaşmaya başlamıştır. Hatta Avusturya-Macaristan Sırları da Obrenoviç hanedanı karşıtı hareketlerde bulunarak, Kral Aleksandar'ın tahtını bir Karacorceviç'e bırakacağını söylemeye başlamışlardır¹⁰². Beklenen son 11 Haziran 1903 günü gerçekleşmiştir. Kral AleksandarObrenoviç, Yüzbaşı DragutinDimitriyeviç'in önderliğindeki komplocular tarafından karısı DragaMaşin ile öldürülmüştür. Komplocu subaylar sabah saat üç buçukta sarayın balkonunda "Zalim artık yok! Yaşasın PetarKaracorceviç" diye bağırarak silahlarıyla havaya ateş açmışlardır.

⁹³Andriyaşeviç, a.g.e., s.215.

⁹⁴BOA, Y.A.HUS. 357/62 1314.Ra.08 (17.08.1896).

⁹⁵JivanJivanoviç (1924).*PolitičkaistorijaSrbije u DrugojPoloviniDevetnaestogVeka*, C.3 (1889-1897), Belgrad, s.377, Özkan, a.g.e., s.122.

⁹⁶Andriyaşeviç, a.g.e., s.215.

⁹⁷Özkan, a.g.e., s.134-135, Özkan, a.g.e., s.123.

⁹⁸Özkan, a.g.e., s.135.

⁹⁹Andriyaşeviç, a.g.e., s.215.

¹⁰⁰ Özkan, a.g.e., s.131-143.

¹⁰¹ BOA, Y.A.HUS. 415/28 1319.M.10 (29.04.1901).

¹⁰²Özkan, a.g.e., s.144-147.

Böylece Obrenoviç hanedanı feshedilmiş ve 15 Haziran 1903'te meclis PetarKaracorceviç'i Sırbistan kralı olarak seçmiştir¹⁰³.

Kral Aleksandar ve Kraliçe Draga'nın öldürülmesi Prens Nikola'yı derinden etkilemiştir. Obrenoviçleri çok sevmese de prens bu ölümlerle dehşete düşmüş ancak bu olay onun içinde tüten emellerini uyandırmıştır. Prens Nikola, yeni Sırp kralı olarak seçilebileceğini umsa da damadının Sırp kralı seçilmesiyle hayal kırıklığına uğramıştır. Dolayısıyla Nikola'nın Sırp tahtına çıkmak için ezelden beri duyduğu istek gerçekleşmemiştir. PetarKaracorceviç'in tahta çıkışından birkaç ay sonra Karadağ tarafından ittifak kurulması için girişimlerde bulunmuştur. Karadağ Dışişleri Bakanı GavroVukoviç, Sırp hükümetine sözleşme tasarısı göndermiştir ki bu sözleşmede Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde bulunan bölgelerdeki ilgi alanları taksim edilmek istenmiştir. Belgrad'da tasarı kabul edilmiş ve Kral PetarKaracorceviç'in akrabası Yaşa Nenadoviç özel bir görevle Çetinye'ye gönderilmiştir. Eski Sırbistan'da, Yeni Pazar sancağında, Makedonya ve Arnavutluk'ta ilgi alanlarının sınırlarının çizilmesi hakkında öneriler getirildiği gibi Karadağ ve Sırbistan arasındaki sınırın oluşturulması da öngörülmüştü. Fakat Belgrad - Çetinye arasında aylar süren görüşmelere rağmen sözleşme hiçbir zaman akdedilmemiştir. Hatta kısa süre sonra iki ülke arasındaki ilişkiler daha da kötüleşmiştir¹⁰⁴.

İki ülke birbirinden kuşkulananmaya başlamış, hemÇetinye hem de Belgrad Sarayı'nda komplo korkusu hâkim olmuştur. Prens Nikola bizzat damadının kendisini öldürtüp, Karadağ'ı ilhak etmek istediğinden şüphelenmekteydi¹⁰⁵. Sırbistan'da ise 1904 yılı yarısında Belgrad başında Prens Nikola ile ilgili sayısız saldırılar yer almış, hatta Karadağ prensinin öldürülmesi için çağrıda bulunulmuştur. Genelde üniversite öğrencilerinden oluşan Belgrad'daki Karadağ siyasi muhalefeti tarafından "*Karadağ'da Devrim*" olarak adlandırılan bir kamu kampanyası bile başlatılmıştır. Sırp hükümeti de Karadağ prensine karşı olan bu saldırıları hoş görmüştür. Çünkü Obrenoviçler gibi Karacorceviç hanedanından gelen yeni Sırp kralı da Karadağ prensini sevmemekteydi. Kral PetarKaracorceviç'in nefreti olmaksızın da, Sırp tahtına olan hürsünden ve kendi ülkesinin yönetiminin Sırbistan'dan sürdürülmesine izin vermemesinden dolayı, zaten Karadağ prensi Belgrad'da çok sevilmemekteydi¹⁰⁶. Dolayısıyla Prens Nikola, Sırp tahtının eski damadı PetarKaracorceviç'e geçmesiyle hayallerine veda etmek zorunda kalmıştır.

Sonuç

1860'ta Karadağ prensi oluşundan itibaren Sırbistan ve Sırp tahtı üzerinde emelleri olan Prens Nikola, ilk olarak Sırbistan Prensi Mihail Obrenoviç döneminde Balkan İttifakı kurarak bu konuda bir adım atmış ve onun çocuğu olmadığı için Sırp tahtına kendini namzet görmüşse de, 1868'de onun ölümü ve Prens Milan Obrenoviç'in tahta çıkışıyla hayal kırıklığına uğramıştır. Dönem dönem bu konuda girişimlerde bulunan ve Sırp muhalif çevreleriyle bağlantıya geçen Nikola, bu konuda asıl büyük adımı kızı Zorka'yı Sırp Prensi PetarKaracorceviç ile evlendirerek atmıştır. Aynı zamanda oğlu Mirko'yu da rakip Obrenoviç hanedanının akrabası bir kızla evlendirerek her iki açıdan Sırp tahtıyla bağlantı kuran Nikola, kızının ölümünün ardından damadıyla anlaşmazlığa düşmüştür. Hem damadı hem kendisi Sırp tahtına dair ayrı faaliyetlerde bulunan Nikola, damadının Karadağ'ı terk etmesinin ardından Sırbistan ile iyi ilişkiler kurmuştur. Sırbistan Kralı AleksandarObrenoviç'in öldürülmesiyle Sırp tahtına geçmek konusunda heveslenen Nikola, damadı PetarKaracorceviç'in yeni Sırp kralı seçilmesiyle hayallerine veda etmiştir.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

1.1. Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri

1.1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

SadâretMektûbîMühimme Kalemi (A.MKT.MHM.): 490/36 1303.Ş.26 (26.05.1886).

Dahiliye Nezareti Mektûbî Kalemi (DH.MKT.): 1459/77 1305.S.15 (02.11.1887), 1394/15 1304.R.25 (19.01.1887).

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO.): 126/96 04.06.1877, 46/49 19.12.1885, 19/57 08.02.1886, 46/62 04.03.1886, 46/117 29.09.1886, 21/93 09.11.1888, 22/32 15.06.1889, 349/46 22.05.1893.

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat(Y.A.HUS.): 186/90 1303.Ra.20 (27.12.1885), 187/6 1303.R.02 (08.01.1886), 189/60 1303.C.18 (24.03.1886), 192/7 1303.N.02 (04.06.1886), 199/28 1304.Ca.07 (01.02.1887), 198/38 1304.R.17 (13.01.1887), 224/7 1306.Ş.03 (04.04.1889), 226/71 1306.L.26 (25.06.1889), 226/51 1306.L.20 (19.06.1889), 283/30 1311.R.20 (31.10.1893), 301/23 1311.Z.22 (26.06.1894), 357/62 1314.Ra.08 (17.08.1896), 415/28 1319.M.10 (29.04.1901).

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.): 46/122 1306.R.28 (01.01.1889).

Yıldız Perakende Askeri Maruzat(Y.PRK.ASK.): 38/13 1304.Ca.07 (01.02.1887).

Yıldız Perakende Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik(Y.PRK.EŞA.): 9/74 1306.L.06 (05.06.1889).

Yıldız Perakende Hariciye Nezareti Maruzatı(Y.PRK.HR.): 1/89 1294.L.02 (10.10.1877), 7/67 1300.Za.17 (19.09.1883).

Yıldız Perakende Müfettişlikler ve Komiserlikler Tahriratu(Y.PRK.MK.): 2/83 1303.Za.09 (09.08.1886).

Yıldız Perakende Yaverân ve Maiyyet-i Seniyye Erkân-ı Harbiye Dairesi(Y.PRK.MYD.): 6/5 1304.R.13 (07.01.1887).

1.2. Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

"Gospodinel: ponajvišemnaloguNjihovijehVisočanstavaknjaza i knjaginješreća...", National Library of Serbia/Digital

¹⁰³Özkan, a.g.e., s.154-159.

¹⁰⁴Andriyaşeviç, a.g.e., s.215-216.

¹⁰⁵Andonyan, a.g.e., s.63.

¹⁰⁶Andriyaşeviç, a.g.e., s.216-217.

Library/Postersanddocumentarymaterial/proclamationsanddeclarations of SerbianDynasties/Karacorveviç(www.nb.rs)

2. TELİF ESERLER

- ANDONYAN, Aram (1999).*Balkan Savaşı*, Çev. ZavenBiberyan, İstanbul.
- ANDRIYAŞEVİÇ, Jivko(2015).*İstoriyaTsrne Gore*, Belgrad.
- CASTELLAN, Georges (1993).*Balkanların Tarihi*, Çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu, Milliyet Yay., İstanbul.
- COX, John K. (2002).*TheHistory of Serbia*, GreenwoodPress.
- DENIS, E.(t.y.).*La GrandeSerbie*, Paris.
- DRAGNICH, Alex N. (2004).*Serbia Through theAges*, Columbia UniversityPress.
- FORBES, Nevill; Arnold J. Toynbee, D. Mitrany, D.G. Hogarth (1970).*TheBalkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*, AMS Press, New York.
- GLENNY, Misha(2001). *Balkanlar 1804-1999*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul.
- JELAVICH, Barbara (2006).*Balkan Tarihi: 18. Ve 19. Yüzyıllar*, C.1., Çev. İhsan Durdu, Haşim Koç, Gülçin Koç, İstanbul.
- (2006).*Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl*, C.2, Çev. Zehra Savan-Hatice Uğur, İstanbul.
- JIVANOVİÇ, Jivan(1924).*PolitičkaİstoriyaSrbije u DrugojPoloviniDevetnaestogVeka*, C.3 (1889-1897), Belgrad.
- KARACORVEVİÇ, KristinaOksenberg(2015).*KraljevaskaDinastiya*, Belgrad.
- KARATAY, Osman(2006).“Karadağ’ın Bağımsızlık Mücadelesi”, *Balkanlar El Kitabı*, C. I. Tarih, Ankara.
- KUTLU, Sacit(2007).*Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul.
- MİLOYEVİÇ, DraganDennis(1959).*TheSerbianForeignPolicyBetween 1900-1908*, TheUniversity of British Columbia.
- ÖZCAN, Uğur(2012).II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri, Ankara.
- (2012).“II. Abdülhamid’in Diplomasisinde Yüksek Topuklar: Karadağ Prensesi Milena ve Sultan Abdülhamit”, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı 32, Güz, Ankara.
- ÖZDEM, Ali Gökçen (2012).*Karadağ’ın Osmanlı Egemenliği’ne Karşı Mücadelesi (1830-1878)*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- ÖZKAN, Ayşe(2013).*Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’na Sırplar (1878-1918)*, İstanbul.
- PAVLOWITCH, Stevan K.(2002).*Serbia: TheHistory of an Idea*, New York UniversityPress, USA.
- PETROVICH, Michael Boro(1966).*TheEmergence of Russian Panlavism 1856-1870*, Columbia UniversityPress.
- RISTELHUEBER, René (1971).*A History of the Balkan Peoples*, EditedandTranslated: Sherman David Spector, New York.
- STAVRIANOS, L. S. (1989).*TheBalkans since 1453*, London, 2000, s. 454, R.G.D. Laffan, *TheSerbsTheGuardians of theGate*, New York.
- STOKES, Gale(1990).*Politics as development: theemergence of politicalparties in nineteenthcenturySerbia*, London.
- SLOANE, William M.(1987).*Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar*, Çev. Sibel Özbudun, İstanbul.
- URHAN, Vahit Cemil (2015).*Karadağ’ın Bağımsızlığını Kazanması (1851-1878)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

EK 1: Karadağ Prensi Nikola Petroviç (Karadağ Milli Müzesi-Çetinye) Foto: Ayşe ÖZKAN

EK 2: Sırp Prensi Petar Karacorceviç (Karadağ Milli Müzesi- Çetinye) Foto: Ayşe ÖZKAN

EK 3: Karadağ Prensesi Zorka Petroviç (Kral Nikola Müzesi- Çetinye) Foto: Ayşe ÖZKAN

